

Spis treści

Wykaz skrótów / 15

Część I

Założenia metodologiczne / 19

Część II

Zagadnienia wstępne / 47

Rozdział 1

Wykładnia prawa krajowego w zgodzie z konstytucją / 51

Rozdział 2

Wykładnia prawa krajowego w zgodzie z prawem międzynarodowym / 65

Rozdział 3

Wykładnia prawa unijnego (prawa pochodnego) w zgodzie z prawem pierwotnym oraz prawem międzynarodowym / 72

Rozdział 4

Wykładnia zgodna – zarys koncepcji / 78

Część III

Obowiązek wykładni zgodnej a zasada efektywności prawa unijnego / 85

Rozdział 1

Zasada efektywności w prawie UE / 89

1.1. Pojęcie (zasady) efektywności / 89

1.2. Środki służące realizacji zasady efektywności / 100

1.3. Podsumowanie / 120

Rozdział 2

Obowiązek wykładni zgodnej w kontekście instrumentów powoływania prawa unijnego przed organami krajowymi / 123

- 2.1. Wprowadzenie / 123
- 2.2. Modele powoływania (stosowania) prawa UE prezentowane w doktrynie / 129
- 2.3. Obowiązek wykładni zgodnej a inne instrumenty powoływania prawa unijnego w orzecznictwie TS / 145
- 2.4. Podsumowanie / 161

Rozdział 3

Obowiązek wykładni zgodnej jako instrument realizacji zasady efektywnej ochrony sądowej / 166

- 3.1. Wprowadzenie / 166
- 3.2. Obowiązek wykładni zgodnej jako instrument zapewniania skuteczności uprawnień unijnych na gruncie krajowych środków ochrony prawnej w orzecznictwie TS / 171
- 3.3. Wzorzec, przedmiot, treść i granice obowiązku wykładni zgodnej w kontekście realizacji zasady efektywnej ochrony sądowej / 181
- 3.4. Obowiązek wykładni zgodnej a inne instrumenty zapewniania efektywnej ochrony prawnej uprawnień unijnych / 185
- 3.5. Podsumowanie / 189

Część IV

Obowiązek wykładni zgodnej – elementy konstrukcji prawnej / 191

Rozdział 1

Podstawy prawne i uzasadnienie obowiązku wykładni zgodnej / 195

- 1.1. Podstawy prawne i uzasadnienie obowiązku wykładni zgodnej w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości / 196
- 1.2. Zasada lojalności/zasada efektywności (*effet utile*) i efektywnej ochrony sądowej / 198
- 1.3. Artykuł 288 akapit trzeci TFUE / 202
- 1.4. Zasada pierwszeństwa / 204

- 1.5. Obowiązek wykładni zgodnej a ideologiczne założenia procesu integracji / 208
- 1.6. Obowiązek wykładni zgodnej – obowiązek wynikający z prawa unijnego / 210

Rozdział 2

Adresaci obowiązku wykładni zgodnej i zakres ich związania / 213

Rozdział 3

Zakres przedmiotowy obowiązku wykładni zgodnej / 222

- 3.1. Zakres zastosowania prawa unijnego / 222
- 3.2. Akty prawa krajowego stanowiące przedmiot wykładni zgodnej / 228
- 3.3. Obowiązek wykładni zgodnej a umowy prawa prywatnego / 237

Rozdział 4

Treść obowiązku wykładni zgodnej / 244

- 4.1. Obowiązek wykładni prawa krajowego „w świetle treści i celu” prawa UE / 244
- 4.2. Obowiązek wykładni prawa krajowego zgodnie z prawem UE „tak dalece, jak jest to możliwe” / 249
 - 4.2.1. Orzecznictwo TS / 249
 - 4.2.1.1. Ogólne sformułowania dotyczące treści obowiązku wykładni zgodnej / 250
 - 4.2.1.2. Konkretyzacja obowiązku wykładni zgodnej na gruncie poszczególnych spraw / 257
 - 4.2.2. Poglądy doktryny / 271
- 4.3. Kwalifikacja (teoretyczno)prawna obowiązku wykładni zgodnej / 285
 - 4.3.1. Kwalifikacja obowiązku wykładni zgodnej na płaszczyźnie normatywnej / 285
 - 4.3.2. Kwalifikacja obowiązku wykładni zgodnej na płaszczyźnie teoretycznoprawnej / 286
- 4.4. Model realizacji obowiązku wykładni zgodnej w procesie stosowania prawa / 312
- 4.5. Podsumowanie / 328

Rozdział 5

Wzorce wykładni zgodnej / 333

5.1. Uwagi wstępne / 333

5.1.1. Obowiązek wykładni zgodnej w odniesieniu do poszczególnych źródeł prawa UE – ewolucja orzecznictwa TS / 333

5.1.2. Zmiany w systemie źródeł prawa UE po Traktacie z Lizbony a obowiązek wykładni zgodnej / 342

5.2. Dyrektywy / 346

5.2.1. Wprowadzenie / 346

5.2.2. Obowiązek wykładni zgodnej jako remedium na brak bezpośredniego horyzontalnego skutku dyrektyw / 347

5.2.2.1. Odrzucenie bezpośredniego horyzontalnego skutku dyrektyw w orzecznictwie TS / 347

5.2.2.2. Sposoby niwelowania negatywnych skutków odrzucenia bezpośredniego horyzontalnego skutku dyrektyw / 351

5.2.2.3. Odrzucenie bezpośredniego horyzontalnego skutku dyrektyw w orzecznictwie TS – kontrowersje i próby konceptualizacji / 353

5.2.2.4. Obowiązek wykładni zgodnej jako remedium na brak horyzontalnego skutku dyrektyw – kontrowersje / 370

5.2.2.5. Podsumowanie / 378

5.2.3. Obowiązek wykładni zgodnej a pogarszanie sytuacji prawnej jednostki / 381

5.2.3.1. Uwagi wprowadzające / 381

5.2.3.2. Pogarszanie sytuacji prawnej jednostki na skutek wykładni zgodnej w sprawach karnych / 384

5.2.3.3. Pogarszanie sytuacji prawnej jednostki na skutek wykładni zgodnej w sprawach innych niż karne / 387

- 5.2.3.4. Pogarszanie sytuacji prawnej podmiotu prywatnego na skutek wykładni zgodnej powoływanej przez państwo / 392
- 5.2.3.5. Podsumowanie / 398
- 5.2.4. Obowiązek wykładni zgodnej a implementacja dyrektyw / 401
 - 5.2.4.1. Obowiązek wykładni zgodnej jako instrument realizacji „obowiązku rezultatu” z art. 288 akapit trzeci TFUE / 402
 - 5.2.4.2. Obowiązek wykładni zgodnej a wymogi prawidłowej implementacji dyrektyw / 417
 - 5.2.4.3. Podsumowanie / 426
- 5.2.5. Obowiązek wykładni zgodnej przed upływem terminu transpozycji dyrektyw / 426
- 5.3. Traktaty stanowiące UE / 450
- 5.4. Zasady ogólne prawa unijnego / 454
 - 5.4.1. Uwagi wprowadzające / 454
 - 5.4.2. Zasady ogólne prawa unijnego w porządku prawnym UE / 454
 - 5.4.3. Zasady ogólne prawa unijnego jako wzorzec wykładni zgodnej / 458
 - 5.4.3.1. „Pośrednie” stosowanie zasad ogólnych prawa unijnego jako wzorców wykładni zgodnej / 458
 - 5.4.3.2. „Bezpośrednie” stosowanie zasad ogólnych prawa unijnego jako wzorców wykładni zgodnej / 461
 - 5.4.4. Karta Praw Podstawowych i Protokół nr 30 / 466
 - 5.4.5. Podsumowanie / 473
- 5.5. Umowy międzynarodowe / 475
- 5.6. Rozporządzenia / 481
- 5.7. Niewiążące akty prawa UE / 485
 - 5.7.1. Wprowadzenie / 485
 - 5.7.2. Niewiążące akty prawa unijnego w porządku prawnym UE / 486
 - 5.7.3. Niewiążące akty prawa unijnego jako wzorce wykładni zgodnej w orzecznictwie TS / 491

- 5.7.4. Pośrednie i bezpośrednie stosowanie niewiążących aktów prawa unijnego jako wzorców wykładni zgodnej / 492
- 5.7.5. Rodzaje niewiążących aktów prawa unijnego, które mogą stanowić wzorzec wykładni zgodnej / 494
- 5.7.6. Znaczenie niewiążących aktów prawa unijnego w procesie interpretacji prawa krajowego / 499
- 5.8. Pozostałe regulacje unijne / 506
 - 5.8.1. Kryteria uznania normy prawa unijnego za wzorzec wykładni zgodnej / 507
 - 5.8.2. Obowiązek wykładni zgodnej a regulacje WPZiB / 510
- 5.9. Sposoby sformułowania wzorca wykładni zgodnej / 513

§ Rozdział 6

Granice wykładni zgodnej / 521

- 6.1. Wprowadzenie / 521
- 6.2. Ogólne zasady prawa unijnego / 522
- 6.3. Wykładnia *contra legem* / 530
 - 6.3.1. Pojęcie granic wykładni / 533
 - 6.3.2. Treść obowiązku wykładni zgodnej a granice wykładni / 534
 - 6.3.3. Pojęcie granic wykładni w polskiej teorii prawa oraz praktyce orzeczniczej / 536
 - 6.3.3.1. Pojęcie granic wykładni w polskiej teorii prawa / 536
 - 6.3.3.2. Pojęcie granic wykładni w polskiej praktyce orzeczniczej / 541
 - 6.3.4. Wykładnia *contra legem* jako kryterium wyznaczania granicy obowiązku wykładni prawa krajowego zgodnie z prawem UE w polskim porządku prawnym / 544
 - 6.3.5. Językowa granica wykładni jako granica argumentacyjna / 548
 - 6.3.5.1. Filozoficzne założenia koncepcji językowej granicy wykładni / 549
 - 6.3.5.2. Wartości wyznaczające językową granicę wykładni / 550

- 6.3.5.3. Wyznaczanie językowej granicy wykładni w drodze „ważenia wartości” / 551
- 6.3.5.4. Argumentacyjny charakter językowej granicy wykładni a obowiązek wykładni zgodnej / 558
- 6.3.5.5. Argumentacyjny charakter językowej granicy wykładni, obowiązek wykładni zgodnej a „pluralistyczne” koncepcje dotyczące relacji prawa unijnego i krajowego / 560

Rozdział 7

Skutki naruszenia obowiązku wykładni zgodnej / 569

- 7.1. Skutki naruszenia obowiązku wykładni zgodnej z punktu widzenia prawa unijnego / 570
 - 7.1.1. Zaniechanie dokonania wykładni zgodnej przez organ krajowy a skarga w trybie art. 258 TFUE / 570
 - 7.1.2. Zaniechanie dokonania wykładni zgodnej przez organ krajowy a odpowiedzialność odszkodowawcza z tytułu naruszenia prawa UE / 579
- 7.2. Skutki naruszenia obowiązku wykładni zgodnej z punktu widzenia prawa krajowego / 589

Rozdział 8

Funkcje obowiązku wykładni zgodnej / 590

- 8.1. Wprowadzenie / 590
- 8.2. Zapewnianie efektywności prawa unijnego / 591
- 8.3. Zapewnianie przestrzegania prawa unijnego / 593
- 8.4. Kształtowanie roli sądów krajowych jako sądów unijnych / 596
- 8.5. Kształtowanie relacji pomiędzy prawem krajowym a prawem unijnym oraz relacji pomiędzy TS a sądami krajowymi / 598
- 8.6. Stymulowanie konwergencji regulacji dotyczących spraw unijnych i „czysto krajowych” (efekt *spill over*) / 602
- 8.7. Uwagi końcowe / 604

Część V

**Obowiązek wykładni zgodnej w orzecznictwie
sądów polskich i Trybunału Konstytucyjnego / 607**

Rozdział 1

Uwagi wstępne / 609

Rozdział 2

**Obowiązek wykładni zgodnej w orzecznictwie
sądów polskich / 614**

- 2.1. Model realizacji obowiązku wykładni zgodnej w procesie stosowania prawa – zasadnicze ustalenia / 616
- 2.2. Obowiązek wykładni zgodnej – ilustracja ogólnych problemów na przykładzie wybranych orzeczeń / 619
- 2.3. Wnioski / 652

Rozdział 3

**Obowiązek wykładni zgodnej w orzecznictwie
Trybunału Konstytucyjnego / 661**

- 3.1. Model realizacji obowiązku wykładni zgodnej w ramach kontroli konstytucyjności prawa krajowego sprawowanej przez Trybunał Konstytucyjny / 662
- 3.2. Wykładnia zgodna w orzecznictwie TK / 666
 - 3.2.1. Uwagi ogólne / 666
 - 3.2.1.1. Uznanie obowiązku wykładni zgodnej przez Trybunał Konstytucyjny / 667
 - 3.2.1.2. Prawo unijne a Konstytucja RP w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego / 669
 - 3.2.2. Etap ustalenia, czy przedmiot kontroli pozostaje w zakresie zastosowania prawa unijnego / 671
 - 3.2.2.1. „Wykładnia przyjazna prawu unijnemu” w ujęciu Trybunału Konstytucyjnego – zakres pojęcia / 671
 - 3.2.2.2. Konsekwencje uznania unijnego kontekstu przedmiotu kontroli – kontrowersje / 672
 - 3.2.2.3. Ustalenie przedmiotowego zakresu obowiązku wykładni zgodnej a ustalenie zakresu zastosowania prawa unijnego / 676

- 3.2.3. Etap ustalenia unijnego wzorca wykładni / 677
 - 3.2.3.1. Prawo unijne częścią kontekstu normatywnego orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego / 677
 - 3.2.3.2. Trybunał Sprawiedliwości w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego / 677
 - 3.2.3.3. Zasady ogólne prawa unijnego / 681
- 3.2.4. Etap realizacji obowiązku wykładni zgodnej *sensu stricto*, tj. wykładni normy prawa krajowego (wzorca i/albo przedmiotu kontroli) zgodnie z ustalonym wzorcem unijnym / 685
 - 3.2.4.1. Przedmiot wykładni zgodnej / 686
 - 3.2.4.2. Treść i granice wykładni zgodnej / 688
- 3.3. Wnioski / 697

Część VI

Uwagi podsumowujące / 701

Bibliografia / 725

Orzecznictwo / 751